

Fridtjof Nansen

Taler

Fredrik Stang d.y.

Dato

10 desember 1922

Omstendigheter

Tale ved utdelingen av Nobels fredspris

- 1 Jeg har den glede å meddele at det er professor Fridtjof Nansen som har fått årets fredspris.

Det er det arbeide av internasjonal art Nansen har utført i de senere år, som har
5 bragt ham fredsprisen; særlig nevner jeg hans arbeide for å skaffe krigsfangene hjem, hans arbeide for de russiske flyktninger, hans arbeide for å skaffe hjelp til de millioner i Russland som kjemper mot hungeren, og hans arbeide i disse dager for flyktningene i Lilleasia og Trakia. Skjønt disse arbeider bare har vart et par år, er de av sådant omfang og sådan betydning, at Nobelkomitéen har villet
10 gi dem den store utmerkelse fredsprisen er.

For oss, som har sittet hjemme og bare har fulgt begivenhetene gjennom avisene, er det i spredte, glimtvisetrekk de trer frem. Vi har sett, hvordan store, internasjonale oppdrag gang på gang er gitt Nansen. Vi har sett, hvordan store, internasjonale oppdrag gang på gang er gitt Nansen. Vi har sett ham tre frem som
15 folkeforbundets høikommissær, dets representant og dets handlende hånd. Vi har sett ham i forhandling med nær sagt alle Europas stater, med representanter i en rekke hovedstæder, med kontorer som gror op under hans administrasjon. Og vi ser ham i ustanselig bevegelse - den ene dag leser vi i et telegram, at nu er han i London og konfererer med Lloyd George, så ser vi plutselig, at nu er han
20 reist til Rom for å konferere med paven. Så er han i Russland for å se hungersnøden på nærmeste hold og for å forhandle med sovjetregjeringen; flekktyfus river vekk noen av hans nærmeste medarbeidere, men selv kommer han - som så ofte før - uskadt fra faren. Så står han en dag i forbundsforsamlingen i Genf og taler menneskefølelsens sak mot alle de
25 politiske hensyn. Og så videre på ferder, nu sist til Konstantinopel og Grekenland - inntil han så et øieblikk står her blant oss, hvor han hører hjemme, for å motta den fredspris han ikke engang visste han var foreslått til.

30 Det er i Nansens rapporter til Folkenes forbund og i forhandlingene der, de autentiske og sammenhengende beretninger er gitt om det arbeide han i disse år har utført. Jeg skal på grunnlag av dette materiale forsøke å trekke noen hovedlinjer op.

35 I april 1920 gav Folkenes forbund professor Nansen i oppdrag å lede arbeidet for å skaffe de krigsfanger hjem som ikke ennå var utvekslet. Han ble bemyndiget til å forhandle med de forskjellige regjeringer og samvirke med de organisasjoner som alt hadde begynt arbeidet.

40 Det var omtrent en halv million mennesker som ennå satt igjen rundt omkring i Europa og Asia og ventet på å komme hjem. Største delen av dem var tatt til fange under det veldige sammenstøtet mellom Russland og Tyskland i krigens første år - de hadde altså sittet og ventet i fire, fem og opptil seks år. De fleste av dem hadde lidt uendelig, sjælelig som legemlig. Hjemløse, forsultne, forpinte, til uleilighet der de var, lengtet de tilbake til de hjem de var rykket vekk fra og hvor de trengtes.

45 som representant for Folkenes forbund henvendte Nansen seg straks til sovjetregjeringen, den tyske regjering og en rekke andre stater og sluttet avtaler om utlevering av fangene, transport og underhold av dem. Det var særlig Østersjølinjen han hadde å falle tilbake på. Det lyktes - etter meget besvær - å få leid en del av de fartøier som Tyskland etter fredstraktaten skulde utlevere til 50 England; de ble benyttet til transporten som derefter foregikk fort og upåregnet billig. En del av fangene - de som satt i Østsibir - måtte sendes hjem over Vladivostok, andre over Sortehavet; det voldt større vanskeligheter og tok lengre tid.

55 Den største vanskelighet var det imidlertid å skaffe de penger som skulde til. De måtte reises gjennom statslån til en rekke av de centraleuropéiske stater, hvis fanger det gjaldt å skaffe hjem. Det tok tid, men også det ble til slutt ordnet. I september 1921 kunde Nansen i en rapport til Folkenes forbund meddele, at det var lyktes å sende hjem 350 000 fanger over Østersjøen, 12 000 over Vladivostok og 5000 over Sortehavet. Arbeidet var dermed i det vesentlige 60 avsluttet.

Før det ennå var skjedd fikk Nansen et og annet ennå vanskeligere oppdrag. Rundt om i Europa hadde russiske flyktninger tatt opphold; man anslo antallet av dem til halvannen million. Til dels hadde det lyktes dem å skaffe seg arbeide og bli rotfaste der hvor de var. For en stor del var de imidlertid uten arbeide og 65 uten hjelpemidler, en byrde for det land hvor de oppholdt seg.

I juni 1921 besluttet Folkenes forbunds råd å utnevne en høikommissær hvis

oppgave skulde være å bringe statene i samarbeide med hinannen, og derigjennem
opnå at de fanger som var uten arbeide og led nød, blev overført til land hvor de
kunde finne beskjeftigelse. I august 1921 overtok Nansen stillingen som
høikommissær.

Hans første oppgave måtte være å skaffe sig rede på hele denne mengde av spredte
og hjemløse eksistenser og overveie hvilke fremtidsmuligheter kunde åpnes for
dem. Derneft måtte oppgaven være å føre forhandlinger med de land som kunde
tenkes å ville ta imot de russiske flyktninger og gi dem arbeide og ophold. På det
siste punkt var det selvfølgelig især vanskelighetene måtte ligge.

Nansen åpnet forhandlingene med en rekke regjeringer, og opnevnte
representanter som i de forskjellige land kunde forhandle på hans vegne med
regjeringene. Som ventelig kunde være har adskillige stater måttet vegre sig for å
gi plass for flyktningene, men mange har gitt imøtekommende svar. Dessuten er
et stort antall flyktninger, som hørte hjemme i de land som efter krigen er blitt
skilt fra Russland, ført tilbake til sine hjemsteder, således mange ester.

Det er betydelige resultater, dette arbeide allerede nu har bragt. Det er imidlertid
blitt hemmet og sinket derved at Nansen ikke har hatt tilstrekkelige pengemidler
å råde over. I en av sine rapporter til Folkenes forbunds råd sier han, at hele
programmet vilde vært løst meget hurtig, om han hadde hatt til son forføining
bare en liten del av de enorme summer som statene i et eneste år har utbetalt til
støtte for de russiske flyktninger.

Men dette arbeide ennu pågikk, fikk Nansen sitt tredje og største opdrag.

Hungersnøden i Russland hadde tatt enorme dimensjoner og truet med å legge
store landstrekninger øde. Det var 20 à 30 millioner mennesker hvis liv var i fare.

I august 1921 fikk Nansen i opdrag å stille sig i spissen for arbeidet for å komme
dem til hjelp. Opdraget utgikk ikke denne gang fra Folkenes forbund, men fra
en konferanse som stater og private korporasjoner holdt i Genf.

Den oppgave som her blev stillet, var fra et visst synspunkt sett ikke vanskelig.

Mens i Russland millioner av mennesker led nød og gikk den visse undergang
imøte, om de ikke fikk hjelp, var det i andre land overveldende kornmengder - i
de Forente Stater råtnet hveten, fordi man ikke hadde kjøpere til den, og i

Argentina var det slik overflod på mais at man brukte den til brensel til
lokomotivene. Heller ikke var det vanskelig å føre kornet til Russland - hele
skibsflåten lå jo i ledig oplag. Transportforbindelsene innenfor Russland var
ikke verre enn at kornet kunde bringes frem, helst om det kom innen vinteren la
sitt bånd på elver og sjøer.

Det var en annen vanskelighet som var større. I en verden, hvor stater og klasser

og individer river og sliter i hinannen for hver å fremme sine idéer og sine formål, gjaldt det å skape en fellesfølelse så sterk at den kunde bære utover landegrenser og løfte op over politiske motsetninger.

110 Nansen henvendte sig straks til sovjetregjeringen og sluttet to overenskomster med den. Den ene gikk ut på å sikre, at det korn som blev sendt kom frem til dem det var bestemt for. Den annen avtale gikk ut på, at Nansen i sovjetregjeringens navn skulde anmode de européiske regjeringer om en kreditt på ti millioner pund.

115 Arbeidet for å skaffe kornforsyninger blev straks tatt op. Betydelige pengesummer blev skaffet gjennom private og halvoffisielle institusjoner og ved private gaver, og store forsendelser foregikk.

Skulde opgaven kunne løses helt, måtte imidlertid et lån ydes Russland, som en blott og bar barmhjertighetsgjerning kunde og burde nemlig ikke arbeidet
120 utføres. Når det gjaldt å skaffe den russiske stat et lån, reiste imidlertid en vanskelighet sig: Sovjetregjeringen var ikke anerkjent, det politiske system den representerer, hadde ikke de andre regjeringers billigelse, og mange vilde til tross for den avtale Nansen hadde sluttet, ikke stole på at den hjelp som bragtes kom dem til gode som man vilde hjelpe.

125 Den vanskeligste opgave som falt på Nansen, var å bryte denne motstand. Gang på gang har han henvendt sig til Folkenes forbund for å få dets moralske støtte i kravet på at en kreditt skulde åpnes den russiske stat. I en maktfull tale som ennå gir gjenklang i oss, når den nevnes, hevder han overfor Folkeforbundet, at politiske hensyn ikke må hindre at millioner reddes fra sultedøden. Men selv om
130 man lar de politiske hensyn råde, så fører de, sier han, nettopp til at hjelp må ydes. Det er jo de strekninger i Europa som hittil har gitt den største utførsel av korn, som nu holder på å legges øde. Kan Europa undvære Volgadistriktene? Kan det undvære Russland? Han svarer: Jeg tror ikke vi støtter sovjet ved å vise det russiske folk at det er hjertelag i Europa. Men sett at det støtter sovjet: Er det
135 noe menneske som våger å stå frem og åpent si: heller enn sovjetregjeringen støttes, skal 20 millioner dø sultedøden?

Det er ikke lyktes å skaffe Russland kreditt. Stater har bidratt, således Norge, private og halvoffisielle organisasjoner har reist store pengemidler, men den hjelp som kunde stanset ulykken i dens begynnelse, blev ikke gitt.

140 Følgen er, at arbeidet ikke har bragt de resultater man kunde opnådd. Millioner er hjulpet; til slutning blev henimot 10 millioner mennesker underholdt. Mange er imidlertid bukket under, man anslår antallet til mellem 2 og 4 millioner. Og da høsten i år blev liten, fordi befolkningen som gjorde vårarbeidet var uthungret og hadde lite både av såkorn og arbeidsdyr, kan man forutse at nøden

igjen vil bli skrikende, når det lider ut på våren.

Ennu et fjerde oppdrag av internasjonal art har Nansen nu fått. Som Folkeforbundets høikommisær skal han lede arbeidet for å hjelpe de ulykkelige av alle raser og religioner, som er blitt offer for den gresk-tyrkiske krig. Særlig er
150 det de flyktninger som nu fra Øst-Trakia og Lilleasia strømmer inn over Balkanlandene og Grekenland, som må ha hjelp. Dette arbeidet pågår nu, og avisene bringer daglig beretninger om det.

Når vi så forsøker å skaffe oss et samlet blikk på hele dette veldige arbeide,
155 stanser tanken op, som den gjør overfor de altfor veldige tall. En som sulter, en som ligger som et glemt vrak i en gatekrok og tæres op stykke for stykke - det forstår vi, der rekker vår følelse til, så den blir medfølelse. En flyktning, en flokk flyktninger, om De vil, med barn og bohaver i en håndtrille foran sig, det fatter vi. Men millioner, som jages som vilt utenfor landene, bålene bak dem av
160 husene i brand, tomheten foran dem i en fremtid de ikke kan råde over - tanken stanser op; den gir ikke bilder, men gir bare igjen de tall den har fått. Veldedighet i det intime, veldedighet i det større - overfor landsmenn, overfor landsdeler - det ligger innenfor vår rekkevidde; det fatter vi. Men et arbeide, som setter sig til mål å redde en verdensdels millioner fra elendighet og død - det gir
165 så veldige mål og en så myldrende mangfoldighet av enkeltheter, at vi stanser op og lar tanken hvile.

Det blir en fremtids oppgave å gi det arbeide det her gjelder, dets plass i verdenshistorien. Vi som har levd sammen med det, kan bare knytte noen refleksjoner til det.
170 Og jeg vil gjøre noen refleksjoner.

Hva er det som har båret arbeidet oppe? Er det statenes ordinære maskineri som har virket? Er det politikernes og statsmennenes følelser som er vakt og som har gitt sig så grandiose utslag? Å nei. Kilden ligger nok dypere. Det er til folkene selv, til de dypeste og bredeste lag, appellen er gått. Det er en verdensopinion
175 man har søkt å kalle frem. Mot alle de politiske hensyn måtte kampen stå. Ut over alle de stengsler, som stater og klasser og individer gjerder sig inne bak, måtte tanke og følelse føres. Ned i den dypeste urgrunn i menneskene, den som ingen staskunst kan endre, var det man måtte gripe.

På menneskenes dypeste følelser kalles det jo ofte, og ikke minst er det
180 politikken som kaller på dem. Men de følelser den appellerer til, er oftest de som splitter: folkeegoismen, klassefølelsen, mistenksomheten, maktbegjæret. Det gis stunder, da politikken kaller også på det som samler, ikke på det bare som samler land og klasser, men på det som dypest binder menneskeheten sammen. Men

185 ofte er det ikke. Det som for mig står som noe av det betydningsfulleste i det
arbeide vi her står overfor, er at det har grepet ned i den urgrunn av
menneskefølelse, som ligger dypt inne i oss alle, den følelse nemlig, at
menneskenes slekt er en, hvor meget de enn spalter sig i stater og samfund. Det
er, som Nansen sier i en av sine taler, nestekjærligheten han har villet ta i sitt
190 arbeides tjeneste. Og det er lyktes. Fort er det ikke gått, og helt frem er man
ingenlunde nådd. Mot is og kulde har den slått den varmebølge, som har skutt
sig frem så dypt innenfra og nedenfra. Men så langt er den da i hvert fall nådd, at
det arbeide den har båret, er blitt en begivenhet i menneskenes historie.
Foran det hele ser man en rekke av kjempende menn, hver virksom på sin plass:
195 Organisasjoner og individer i årelang kamp for stykke for stykke å bryte vei
gjennom alle de stengsler som stiller sig mellem ulykkens offere og deres frelse.
Men i spissen for dem alle tegner sig for tanken en enkelt mann. Hvad har ikke
hvilt på hans skuldrer! Hvad har ikke hans arbeide krevet av organisatorisk evne,
av energi og initiativ, av selvfornektende tålmod og av forenklingens store kunst!
200 Og hvad har ikke den mann gjennomlevd som har sett Europas nød på
närmeste hold og med følelse av ansvar for den.
Vi ser ham hos oss i dag og mange minner strømmer inn på oss. Bak sig har han
jo et liv, som vi alle i våre tanker har levd med.
Og det som kanskje sterkest har gjort inntrykk på oss er, hvordan han gang på
205 gang har kunnet sette sitt liv inn på en idé, på en tanke, og få andre til å følge.
Vi husker en ung gutt, kan jeg nesten si, på ski over Grønland. Han mente at der
oppe i Nord, hvor de store land med sine kostbare ekspedisjoner bare led
skibbrudd, der måtte norsk sportsmannsutstyr og norsk fortrolighet med is og
sne kunne bære frem. Han nådde også frem, og ferden skapte epoke i
210 ishavsforskningens historie.
Og vi husker en modnet mann, som på videnskapelig vei hadde dannet sig den
teori, at over Polhavet går det en strøm fra øst til vest. Omtrent alle forskere
mente han tok feil. Men han satte livet inn på teorien. Han la sig fast i isen der
øst for å la sig drive over Polen. Strømmen var der, og han kom frem.
215 Og er det ikke noe av det samme vi har sett i disse dager? En strøm, som få har
trodd på, er det som igjen har båret Nansen frem: Den dype strøm av
menneskefølelse, som ligger under det lag av is som stater og individer kapsler
sig inn i under dages kamper og livets prøvelser. Den strøm har han trodd på,
og gjennom den tro har hans arbeide seiret.
220 Måtte strømmen også i fremtiden bære meget frem.

225

Kilde

Stang, Fredrik (1939): "Streiftog. Noen artikler og foredrag", s. 100-107, Aschehoug, Oslo.

230

Emner

Hyllest, Nobels fredspris

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/fridtjof-nansen>

235

240

245

250

255

260